

давав життєствердний заряд української ідеї, а водночас і конкретну підставу вірити у силу духовного поступу:

Як роками волю виміряти.

Воля – не казковий первоцвіт.

Воля – труд і пісня. Кров і піт.

Воля – борг, якого не сплатити,

Доки будеш мріяти і жити...

З-поміж журнально-газетних публікацій Романа Гром'яка привертають увагу передусім ті публіцистичні виступи, де містяться текстові «вкраплення» з літератури факту – спогади-згадки, есеї, щоденникові свідчення, промови на мітингах, доповіді на різного типу форумах («Шевченко і нація», «Інтелігенція і національне Відродження України») тощо. І все ж, без сумніву, найбільш ґрунтовними постають статті, які розкривають загальноукраїнський культурний контекст та репрезентують Романа Гром'яка як вченого. Тут доцільно назвати наступні студії: «Ольжичева концепція формування національної свідомості», «Феномен Уласа Самчука в українській культурі», «Культура як інтегральний фактор національної консолідації», «Місце і роль творчої інтелігенції в політичному житті України».

Одне слово, рецензоване видання збагачує не тільки творчий доробок Романа Гром'яка, але й загалом українську словесність на сучасному етапі її розвитку. Книжка заслуговує на увагу синтезом філософського та естетичного підходів до культури загалом і літературного процесу – зокрема. За все це належить висловити авторові подячне слово на знак гідного пошанування його праці.

Лідія Мацевко-Бекерська, доц.(Львів)

Генологічна парадигма повісті

(Гурбанська А. Жанровий дискурс української повісті 60 – 80-х років ХХ ст. Монографія. – К.: В-во КНУКіМ, 2008. – 374 с.)

Нещодавно побачила світ монографічна праця, яка присвячена системній характеристиці жанрового дискурсу

української повісті 60 – 80-х років ХХ ст. Вона належить перу відомої дослідниці Антоніни Гурбанської, авторки таких розлогих студій, як «Віктор Близнець: Літературний портрет» (К., 1998), «Людина і час: роман Г.Тютюнника «Вир» (Кіровоград, 2000), «Українська повість 60–80-х років ХХ ст.: проблеми поетики» (К., 2008). Назване видання містить для читача чимало з того, що сьогодні постає по-новаторському змістовним. Адже українська повість 1960 – 1980-х років – це, справді, естетичний феномен, що характеризує шляхи розвитку національного письменства в означений період.

Що найбільш примітне для аналізованої роботи? Засновуючи бесіду про жанровий дискурс української прози 60 – 80-х років ХХ ст., впадає в око передусім її жанровий поліцентризм. Його сутність пов'язуємо з еволюцією та жанровою класифікацією. Не йдеться про один вимір (наприклад, родовий чи формальний); радше ведемо мову про значущість функціонування повістєвого жанру як одного з оптимальних підходів до творення універсальної метаметодології тексту. Звідси – загалом вдала спроба дослідниці розгорнути смислове поле поліцентричного жанру повісті і дати можливість побачити в ньому як суб'єктивні, так і об'єктивні помисли. Тут і дискурс сингулярностей, його інтегральні характеристики з огляду на ідейно-тематичні, поетологічно-стильові домінанти та етичну спрямованість. Авторка докладно висвітлила теоретичні проблеми повістєвого жанру, його тематологічні, сюжетно-композиційні параметри, розкрила типологію конфліктів та сферу, в якій діють персонажі. Варто наголосити: всі складові, що охоплюють об'єкт дослідження, належним чином осмислені у чотирьох розділах роботи: «Теоретичні проблеми повістєвого жанру» (розділ I); «Тематологічний вимір української повісті 1960 – 1980-х років» (розділ II); «Сюжетно-композиційні параметри» (розділ III); «Структурно-смислова ієрархія персонажів як антропоцентричний вимір жанру повісті» (розділ IV). Вони логічно взаємодіють між собою, сприяючи всебічному висвітленню значного масиву повістєвого жанру в українській літературі крізь призму розкриття фактури його модифікацій – повісті-притчі, повісті-історії, повісті-портрета, повісті-дискусії, повісті-роздуму.

Жанровий поліцентризм української повісті виділяється – у широкому культурологічному просторі – двома онтологічними статусами: *творінням* і *творенням*. Де вододіл між ними? За спостереженнями авторки, статус *творіння* тексту повісті зумовлює закарбована в ньому «свідомість» певного суб'єкта. Статус *творення* міститься у тексті як даність, самодостатній суб'єкт «самосвідомості», інтенція якого розгортаються у дзеркально-відображеному процесі самотворення культури. Його визначальна орієнтація на людинознавчу функцію, тобто на її носія – людину. Іншими словами, особистість постає універсальним текстом культури. В такому «люднознавчому» модусі текст української повісті 60 – 80-х років ХХ ст. корелює з різними загальногуманітарними дисциплінами. Зрозуміло, що тут вагомою є також особистість автора твору, модель індивідуальної свідомості на рівні засади «Я – у світі». До речі, у сучасному літературознавстві існують кілька підступів до визначення жанрового поліцентризму повісті, а саме: як тексту культури у широкому сенсі, та конкретизованому – як літературного метажанру.

На основі репрезентованої поліметодології, власне, міждисциплінарного підходу, розкрито модуси аналізу та інтерпретації повістевого тексту. Йдеться про гуманітарну проблематизацію та актуалізацію інтерпретованого матеріалу. Авторка докладно провела зіставлення досліджуваного повістевого тексту з «текстами культури». При цьому вона виокремила й описала провідні текстові структури, парадигми. А.Гурбанська здійснила аналіз тенденцій та особливостей еволюції повісті в антропософському й аксіологічному вимірах. Все це свідчить про наукову вартість її дослідження в контексті досягнень українського літературознавства початку ХХІ століття.

Розгляд тексту поліцентричного жанру в широкому філософсько-естетичному та універсально-культурологічному аспектах дає змогу чітко прояснити транстериторіальні модуси текстових структур, а також сутність взаємопроникнення і взаємодії в одному тексті різних типів свідомості та наративно-смыслових дискурсів. Таким чином, постала можливість глибше осягнути складну ієрархію й образно-структурні особливості різнорівневої присутності автора в тексті, осмислити

літературний текст як феномен міжособистісного діалогу та діалогу культур. Це й творить специфіку жанрового поліцентризму.

За слухними спостереженнями А.Гурбанської, сфера жанрового поліцентризму української повісті 60 – 80-х років ХХ століття позначена закономірними тенденціями та забезпечена принципом презумпції текстуальності. Тому все це сприймається як осмислений матеріал, що характеризується прагненням до смислової з'ясованості, смислового розпрозорення. Звідси – смисли-об'єкти і смисли-суб'єкти, а відтак – амбівалентна схема художньої реальності. Вона націлена на діалог: між автором і читачем, між культурами, текстів культури і культурних контекстів, зрештою на діалог індивідуума і соціуму. Ця реальність – прагматична формотворча структура, а не семантична. Вдалими ілюстраційними прикладами дослідниця потверджує свої висновки. У масиві дослідницького пошуку художні тексти таких авторів, як В.Дрозд («Семирозум», «Ірій», «Маслини»), М.Вінграновський («Первінка», «Сіроманець», «Літо на Десні», «У глибині дощів»), Гр.Тютюнник («Облога», «Климко», «Вогник далеко в степу», «День мій суботній»), Б.Харчук («Палагна», «Панкрац і Юдка»), І.Чендей («Луна блакитного овиду», «Іван», «Іванові журавлі»). Заслужують на увагу міркування А. Гурбанської про твори А.Міцкевича, Ф.Достоевського, А.Чехова, Д.Джойса, Т.Манна, Ж-П.Сартра, А.Камю, Г.Ібсена, М.Метерлінка, та інших зарубіжних майстрів пера. У цьому контексті особливо цікавим є типологічний акцент на художні досягнення визначних австрійських письменників – Франца Кафки, Райнера Марії Рільке, та Роберта Музіля. Тут напрошується побажання критичного характеру: робота виграла б, коли б таких акцентів було більше на сторінках рецензованої монографії. Суттєвим її недоліком є відсутність іменного покажчика, який зазвичай повинен бути завершальним складником наукової праці.

Книжкою «Жанровий дискурс української повісті 60–80-х років ХХ ст.» А.Гурбанської, поза всяким сумнівом, зацікавиться широкий читацький загал. До речі, її благословили у світ рецензенти Анатолій Гуляк, Микола Зимомря, Микола Ткачук, а також науковий редактор Володимир Погребенник.

Ґрунтовне дослідження тематологічного виміру української повісті загалом та її генологічної парадигми зокрема – це справді помітний здобуток Антоніни Гурбанської в новітній історії української словесної науки.

Володимир Ступінський, доц. (Тернопіль)

Класика українського письменства: нове прочитання

(Ткачук М.П. Творчість Івана Котляревського: антропологічний та естетичний дискурси: Монографія. – Суми: Вид-во СумДУ, 2009. – 216 с.)

Унікальність та значущість національної літератури визначається глибиною мистецьких талантів, їхньою здатністю зворушити уяву, свідомість, думку та почуття, викликати бажання та потребу звертатися до себе щораз нових поколінь і читачів, і дослідників. Творчість Івана Котляревського стала не лише відкриттям новітньої української словесності, не лише колоритним означенням національної культури, звичаїв, побуту, традицій, але й потужним сигналом світові, сигналом, що мав посвідчити існування у серці Європи невідомого чи маловідомого явища – самодостатньої націєзнавчої та націєтворчої української літератури. В час гострих суперечок з приводу окремішності чи маргінальності всього українського, в час дискусій, що ставили під сумнів історичні джерела творення національної свідомості й самосвідомості «Енеїда» І.Котляревського на повен голос промовила душею й мовою мудрого, освіченого, толерантного народу. З плином часу формуються нові питання щодо історії, культурного поступу минулого й сучасності, ймовірних чи бажаних перспектив становлення майбутніх обрисів національного характеру. Тому актуальність творів тих митців, які формували канон світосприймання крізь призму літературного твору, не зменшується, не затемнюється новітніми методологічними принципами й оцінними критеріями.

Свідченням того, що всебічно й глибоко вивчене літературне явище може становити значний дослідницький інтерес, є монографія професора М.Ткачука «Творчість Івана